

Ольга Георгіївна Шило, Наталія Валеріївна Глинська
Відділ дослідження проблем кримінального процесу та судоустрою
Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса
Національної академії правових наук України
Харків, Україна

ПРАВОВІ ЗАСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЄДНОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНУ

Анотація. *Забезпечення єдності судової практики є реалізацією принципу правової визначеності, який, будучи складовою принципу верховенства права, забезпечує розумну прогнозованість судових рішень. На теоретичному рівні питання єдності судової практики здебільшого стають предметом досліджень у контексті судової реформи та судоустрою, проте комплексні дослідження з цієї проблематики у царині сучасного кримінального судочинства майже відсутні. Метою дослідження є встановлення системи правових засобів забезпечення єдності судової практики. Методологічну основу дослідження склали загальнонаукові та спеціальні методи, а саме: діалектичний, системний, формально-юридичний та логічний методи. Авторами надано короткий огляд теоретичних положень, що визначають соціально-правову цінність єдності правозастосовної практики. Проаналізовано поняття «єдності судової практики» у царині кримінального провадження та наголошено на використанні у власному дослідженні підходу до розуміння єдності судової практики як синоніму однакового (усталеного) застосування процесуальних та матеріальних норм в однорідних категоріях судових рішень, що ухвалюються в перебігу кримінального провадження. Розглянуто питання реалізації дискреції при прийнятті судового рішення та її співвідношення із стандартом «узгодженості судового рішення». Встановлено, що межа дозволеної різності у застосуванні закону є досить гнучкою та неформалізованою. Установлено, що якість закону не може оцінюватися у відриві від практики його застосування. Авторами наголошено й на інструментальній ролі судової практики у загальному механізмі забезпечення однаковості правозастосування. Висловлена позиція щодо ролі роз'яснень Пленуму Верховного Суду в загальному механізмі забезпечення єдності судової практики. Встановлено, що система правових засобів забезпечення єдності застосування закону у царині кримінального провадження складається з сукупності взаємопов'язаних між собою елементів. Результати дослідження можуть бути використані при подальшій науковій розробці проблеми забезпечення єдності судової практики, науковому обґрунтуванні пропозицій, спрямованих на удосконалення чинного законодавства України, що регулює питання, які стали предметом даного наукового дослідження.*

Ключові слова: *судова практика, єдність судової практики, якість кримінального процесуального закону, система правових засобів, розбіжність судових рішень, суддівська дискреція.*

Olha H. Shylo, Nataliia V. Hlynska

Department of the Problem of Criminal Procedure and Judiciary
Academician Stashis Scientific Research Institute for the Study of Crime Problems
National Academy of Law Sciences of Ukraine
Kharkiv, Ukraine

LEGAL MEANS OF PROCURING THE UNITY APPLICATION OF THE CRIMINAL PROCEDURE LAW

Abstract. *Ensuring the unity of judicial practice is the implementation of the legal certainty principle, which is considered as the part of the rule of law, ensures the predictability of court decisions. At the theoretical level, the issues of the unity of judicial practice are mostly the subject of research in the context of judicial reform and the judiciary, but comprehensive research on this issue in the field of modern criminal justice is almost absent. The purpose of the study is to establish a system of legal means to ensure the unity of judicial practice. The methodological basis of the study was based on general and special methods, namely: dialectical, systematic, formal-legal and logical methods. The authors provide a brief overview of the theoretical provisions that determine the socio-legal value of the unity of law enforcement practice. The concept of "unity of judicial practice" in the field of criminal proceedings is analyzed and it was emphasized the usage of the approach of understanding the unity of judicial practice as a synonym of equal (adjustment) application of procedural and material norms in homogeneous categories of court decisions, which are adopted in the course of criminal proceedings. It is established that the limit of permitted differences in the application of the law is quite flexible and informal. It is established that the quality of the law cannot be assessed in isolation from the practice of its application. The authors also emphasize the instrumental role of judicial practice in the general mechanism of ensuring uniformity of law enforcement. A position was expressed on the role of explanations of the Plenum of the Supreme Court in the general mechanism of ensuring the unity of judicial practice. It is established that the system of legal means to ensure the unity of application of the law in the field of criminal proceedings consists of a set of interrelated elements. The results of the study can be used in further scientific development of the problem of ensuring the unity of judicial practice, scientific substantiation of proposals aimed to improve the current legislation of Ukraine, which regulates the issues that have become the subject of this research.*

Keywords: *judicial practice, uniformity of judicial practice, quality of criminal procedural law, system of legal remedies, discrepancy or court decisions, judicial discretion.*

ВСТУП

Єдність (чи узгодженість) судової практики є однією з фундаментальних цінностей сучасного судочинства. Один із ключових в концепції верховенства права принцип правової визначеності виявляється, серед іншого, й у забезпеченні єдності судової практики щодо розуміння відповідних норм права судами з урахуванням конкретної ситуації та згідно до загальних орієнтирів у їх тлумаченні, що містяться у судовій практиці. Єдиний підхід до застосування закону найкращим чином відповідає вимогам передбачуваності, верховенству права й ефективному захистові прав людини [1]. І навпаки – відповідно до

практики Європейського Суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) суперечливість судових рішень руйнує суспільну довіру до суддів, яка є невід’ємним компонентом правової держави і становить підґрунтя для реалізації права на справедливий суд (п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – КЗПЛ) [2]. Відтак, в контексті сучасного праворозуміння, яке не зводить право до закону, до судового рішення як результату правозастосовної діяльності в правовій державі фактично ставиться вимога його відповідності судовій практиці чи «усталеній судовій практиці». З огляду на це законодавцем, науковими експертами провідних демократичних держав та міжнародними організаціями приділяється величезна увага відшукуванню та утвердженню дієвих механізмів забезпечення єдності судової практики. Серед міжнародних правових актів цінним дороговказом у царині забезпечення єдності судової практики є Висновок КРЄС №20 «Про роль судів у забезпеченні єдності застосування закону» (м. Страсбург, 10 листопада 2017 року) [3] (далі – Висновок КРЄС). У вказаному Висновку КРЄС, зокрема, зазначається, що у державі, яка керується принципом верховенства права, громадяни виправдано очікують, що до них будуть ставитися як до всіх інших, та що вони можуть покладатися на попередні судові рішення в подібних справах, і таким чином громадяни можуть передбачати юридичні наслідки своїх дій чи бездіяльності (п.5) [3]. Інакше кажучи, для того, щоб судові рішення в правовій державі відповідало вимогам верховенства права, воно має бути розумно передбачуваним. Невипадково ЄСПЛ право на справедливий суд, закріплене статтею 6 КЗПЛ, пов’язує також із вимогами щодо єдиного застосування закону. Багато держав прагнуть забезпечити однорідність своєї судової практики, стверджуючи, що органи судової влади є незалежними під час розгляду справ, проте їхні рішення мають бути передбачуваними, а не хаотичними. Саме тому суди нижчих інстанцій у більшості випадків покладаються на рішення судів вищих інстанцій [4].

В нашій державі питання забезпечення єдності судової практики вже досить тривалий час знаходяться у фокусі пріоритетної уваги як державних інституцій, практичних працівників, так і наукової спільноти, що, з одного боку, пояснюється його винятковим значенням для забезпечення права кожного на справедливий суд, а з іншого – низьким показником його вирішення, що традиційно зберігає константну форму. Ще в 2015 році в офіційному політичному документі недостатній рівень єдності та послідовності судової практики визнано як один із основних чинників низької ефективності системи правосуддя, невиконання нею поставлених завдань на належному рівні. Це обумовило необхідність розробки системи злагоджених механізмів, спрямованих на сприяння єдності судової практики¹. В подальшому в цьому напрямі було здійснено низку заходів

¹ Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки [Електронний ресурс]: схвалена Указом Президента України від 20 травня 2015 року №276/2015. Режим доступу: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/276/2015>

законодавчого та організаційного характеру, зокрема, реформування системи судоустрою, удосконалення законодавства, що регулює процесуальні повноваження суду касаційної інстанції, створення нових процедур, спрямованих на забезпечення єдності судової практики, та ін.

Втім, незважаючи на постійну увагу, що приділяється питанню узгодженості судової практики, проблема наявності діаметрально протилежних судових позицій з однотипних правових питань на сьогодні, на жаль, не є вирішеною. Більш того, практика свідчить, що останнім часом ця проблема набуває особливої актуальності.

Хоча й єдність судової практики є показником професійності суддів, здебільшого її досягнення залежить від чинників правового характеру – наявності злагодженої системи правових засобів, які дають можливість забезпечити єдність у застосуванні закону, а значить й уніфікувати судову практику. Це зумовлює необхідність дослідження науковцями на системному рівні питань, що стосуються засобів забезпечення єдності судової практики.

1. МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Методологічну базу дослідження склав комплекс сучасних загальнонаукових і спеціальних методів, якими оперують у правовій науці. При цьому, насамперед, автори виходили з того, що система методів повинна бути пов'язана з визнанням об'єктивності існування і потреби розвитку досліджуваних правових явищ – єдності судової практики, правових засобів забезпечення єдності судової практики, соціально-правових очікувань від уніфікованості судової практики на сучасному етапі розвитку суспільства тощо. Загальний рівень методології представлений методом матеріалістичної діалектики, що не втратив досі своєї актуальності, оскільки висуває вимоги всебічності та об'єктивності до пізнання реально існуючих явищ, а також їх зв'язків із практичною діяльністю в сфері кримінального провадження. Вибір і використання конкретних методів дослідницького процесу залежали від етапу пізнання та мети, яка ставилась на певному відрізку пізнавальної діяльності.

Так, діалектичний метод як універсальний метод дослідження соціально-правових явищ дозволив констатувати, що якість законодавства та практика його реалізації перебувають в об'єктивній єдності, взаємозв'язку та взаємозалежності. Для узагальнення та розробки цілісного бачення концепту засобів забезпечення єдності судової практики було застосовано комплекс методів теоретичного пізнання, що в сукупності з діалектичним методом утворюють систему методології наукового дослідження. Системний метод дозволив розглянути сукупність правових засобів забезпечення єдності судової практики як систему, елементи якої, перебуваючи між собою у взаємозв'язку і взаємозалежності, застосовуються для вирішення конкретного завдання – забезпечення єдності судової практики у царині кримінального провадження, що, власне, й

виступає тією інтегративною якістю, яка характеризує саму систему цих засобів. Метод абстрагування було застосовано для викладення релевантних до проблематики забезпечення єдності судової практики правових позицій ЄСПЛ, виокремлення їх суті. Формально-юридичний метод застосовано для уточнення понятійно-категоріального апарату дослідження (зокрема, поняття «єдності судової практики»), встановлення структурних елементів засобів забезпечення єдності судової практики, що формуються самою правозастосовною практикою (акти реалізації права вищими судовими органами): 1) судові рішення – процесуальні рішення судів апеляційної та касаційної інстанції, що є цінними орієнтирами у тлумаченні та застосуванні закону; 2) рішення (постанови) Верховного Суду, що вирішують розбіжність у судовій практиці (спірні питання правозастосування). Логічний метод (прийоми аналізу, синтезу та індукції) дозволив проаналізувати проблемні питання однакового застосування судом норм права у подібних правовідносинах та визначити у дослідженні правові засоби забезпечення єдності судової практики, що є необхідною умовою подолання проблеми наявності діаметрально протилежних судових позицій з однотипних правових питань. Порівняльно-правовий метод був застосований при дослідженні підходів до бачення феномену розбіжності судових рішень, формалізованих в окремих міжнародно-правових актах. Метод ідеалізації і моделювання дозволив розробити теоретичну модель правових засобів забезпечення єдності судової практики та ін. При цьому всі наукові методи дослідження використовувалися у взаємозв'язку і взаємозалежності, що сприяло забезпеченню всебічності, повноти, об'єктивності дослідження та дозволило закласти фундамент для подальших наукових розвідок аналізованої проблематики та здійснення фахової наукової дискусії, спрямованої на відшукування та утвердження дієвих механізмів забезпечення єдності національної судової практики.

Під час дослідження констатовано, що теоретико-прикладні питання єдності судової практики розглядалися у працях багатьох фахівців різних часів, що досліджували правовий статус Верховного Суду (України), а також висвітлювали питання стосовно забезпечення ним єдності судової практики, серед яких: Н. Бакаянова, І. Бейцун, Н. Бобечко [5], Є. Бондаренко, С. Братусь, С. Васильєв, М. Вільгушинський, В. Городовенко, М. Деменчук [6], Є. Додін, В. Долежан, А. Дрішлюк, О. Жидков, Н. Зозуля, С. Кашкін, О. Кібенко, С. Ківалов, М. Косюта, В. Кравчук, Н. Слотвінська, О. Кот, Н. Крестовська, Н. Кузнецова, Л. Луць, Б. Малишев, В. Марочкін, Л. Москвич, П. Музиченко, В. Мусієвський, І. Назаров, Л. Нестерчук, Н. Нор, І. Олендер, П. Орловський, Л. Остафічук, Н. Пильгун, М. Попович, Ю. Полянський, С. Погребняк, С. Прилуцький, Б. Потильчак, Б. Пошва, М. Руденко, Д. Радиш, О. Романов, Я. Романюк, Т. Росік, О. Свида, М. Сірій, О. Скакун, В. Сердюк, В. Сухонос, Ю. Фідря, Л. Фесенко, О. Уварова, О. Шередко, В. Шишкін та ін.

Серед зарубіжних вчених проблеми забезпечення єдності судової практики верховними (вищими) судами досліджували: Д. Байер, Н. Бететто, І. Бічковічс, В. Валанчус, О. Войтович, Л. Вільдхабер [1], П. Гук, Т. Ерчинські, Р. Ільясов, Г. Кірхер, П. Маффей, Й. Прап'єстіс, М. Придворова, М. Рогожин, В. Соловьйова, О. Терєбкова та ін.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

2.1. Щодо цінності єдності судової практики

Узгодженість судової практики є одним із ключових положень в контексті забезпечення на правотворчому рівні верховенства права, зокрема, таких його невід'ємних складових, як правова визначеність й передбачуваність та принцип рівності перед законом (п. 50, 51 Доповіді стосовно Верховенства права від 2011 р. (The Report on the Rule of Law of 2011) [7].

Ще за дореволюційних часів відомий російський правознавець М. М. Коркунов наголошував, що однією із головних умов правосуддя є застосування законів до всіх однаково, а це неможливо без однакової, усталеної судової практики [8].

Соціально-правова цінність єдиного застосування однієї й тієї ж матеріальної чи процесуальної норми у подібних правовідносинах проявляється як у передбачуваності правових наслідків тих чи інших дій або бездіяльності, так і у мінімізації корупційних ризиків у царині кримінального провадження (однаковість у реалізації дискреції з певних правових питань обмежує «недобросовісного» правозастосовника у його «маневруванні» в межах закону задля отримання неправомірної вигоди); забезпеченні дотримання розумного строку судового розгляду (наявність сталої судової практики як орієнтиру у складних питаннях правозастосування в змозі значно скоротити процес прийняття судового рішення), попередженні невинновданого завантаження судової системи («єдина судова практика зменшує вірогідність оскарження судового рішення через передбачуваність позиції суду вищої інстанції щодо обставин по справі; ..допомагає зменшити навантаження на суди, тому що люди, знаючи як у судах вирішувалися подібні справи, зможуть зрозуміти безперспективність судового провадження та утриматися від звернення до суду у певних випадках» [4]). Вектор загальносуспільного значення єдиного застосування закону спрямовано на підвищення рівня довіри суспільства до суду. І навпаки, як зазначено у вказаному Висновку КРЕС, неодноразове ухвалення судових рішень, які суперечать (французька версія Висновку перекладає термін «conflicting» (конфліктний, суперечливий) як «contradictoire» (розбіжний)) одне одному, може створити ситуацію юридичної невизначеності, що спричинить зменшення довіри до судової системи, у той час як ця довіра є важливим елементом держави, що керується принципом верховенства права. Єдине застосування закону обумовлює довіру громадськості (п. 6 Висновку КРЕС) [9].

Водночас природа розбіжності судових рішень є аж ніяк ні аномальною, а цілком об'єктивною. Адже, як зазначив ЄСПЛ у рішенні «Тудор проти Румунії» (2009) [10], розбіжності судових рішень за своєю природою є невід'ємним наслідком будь-якої судової системи, що базується на мережі судів першої інстанції та апеляційних судів, побудованій за принципом територіальної юрисдикції. Так функціонує і судова система в Україні і, природно, може допускати неоднакове застосування однієї і тієї ж норми закону різними судами, а тому й існує потреба у забезпеченні єдності судової практики – саме для того, щоб привести її, так би мовити, до спільного знаменника [11]. Разом з тим, в цьому ж рішенні ЄСПЛ зазначено: «Суд вважає, що хоча Конвенція не покладає на державу обов'язок повертати конфісковане майно і тим більше розпоряджатися ним згідно до своїх прерогатив прав власності, після того, як держава прийняла рішення, воно повинно виконуватися з ясністю та узгодженістю, з розумною послідовністю, щоб уникнути, наскільки це можливо, невизначеності і двозначності серед осіб, до повноважень яких належать заходи по його виконанню. В цьому контексті слід підкреслити, що невизначеність – будь то законодавча, адміністративна або така, що витікає із практики, що застосовується владою, – є важливим фактором, який необхідно враховувати при оцінці поведінки держави (п. 26). ... Суд вважає, що у відсутність механізму, який забезпечує послідовність в практиці національних судів, такі глибокі і давні розбіжності в підходах до прецедентного права, які стосуються питання, що має важливе значення для суспільства, є такими, що створюють стан постійної невизначеності (п. 30)» [12].

2.2. Зауваження методологічного характеру щодо «єдності судової практики»

Перш ніж перейти до визначення та розгляду системи правових заходів, вважаємо необхідним зробити низку зауважень методологічного характеру щодо самого предмету забезпечення – «єдності судової практики». В літературі існують різні підходи до визначення самого поняття *єдності* судової практики. Не ставлячи за мету їх ретельний аналіз, лише зазначимо, що домінуючим є розгляд єдності як однакового підходу до застосування правових норм до аналогічних за характером фактичних обставин [5]. Є і розуміння єдності судової практики як передбачуваності, послідовності у порядку розгляду однорідних категорій судових справ та його результатах, що полягає у схожості (подібності) тлумачення, конкретизації правових норм, долання прогалів у правовому регулюванні шляхом застосування аналогії, та ґрунтується на засадах матеріального і процесуального права, зокрема, верховенства права [4].

У згадуваному Висновку КРЄС застосовує як ідентичні поняття «єдине застосування закону», «однакове застосування закону», «уніфіковане застосування закону», «єдина (чи єдність) судова практика». В нашому дослідженні вважаємо за можливе розглядати єдність судової практики в царині кримінального

провадження у її предметному розумінні як синонім однакового (усталеного) застосування процесуальних та матеріальних норм в однорідних категоріях судових рішень, що ухвалюються в перебігу кримінального провадження. Тим більше, що про однакове застосування йдеться і в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» [13], а саме – Верховний Суд забезпечує однакове застосування норм права судами різних спеціалізацій у порядку та спосіб, визначений процесуальним законом (ч. 2 ст. 36). Затребуваність цієї якості практики є вкрай важливим з урахуванням викладеного. При цьому ключовими умовами для оцінки однаковості чи різності судових рішень є: застосування однієї і тієї ж норми; подібність фактичних обставин, встановлених в перебігу провадження (виділення тих обставин конкретного провадження, що є суттєвими при визначенні, чи підпадає це під дію диспозиції процесуальної норми, про неоднакове застосування якої ставиться питання).

Така встановлена подібність фактичних обставин є умовою релевантності судового прецеденту, з яким порівнюється інше судове рішення. Як зазначено в п. 38 Висновку КРЄС, релевантність судової практики передбачає, що попередня справа ґрунтувалася насправді на принципово подібних фактах. У випадках звернення до судової практики належне врахування повинне бути здійснено щодо контексту та обставин справи на той час, коли це рішення по справі було ухвалено. Відповідна увага має бути надана аналізу релевантної судової практики, включно з розвитком відповідної техніки розрізнення справ. Можуть бути випадки, коли залучається справа з категорії справ, що ймовірно підпадають під ухвалені раніше судове рішення, але більш детальний та критичний аналіз свідчить, що таке раніше ухвалені судове рішення не є насправді релевантним судовим прецедентом. Застосування до двох різних спорів різних шляхів їхнього вирішення не може вважатися конфліктом в рамках судової практики, якщо це виправдано розбіжностями у відповідній фактичній ситуації.

В сучасних правових умовах, коли аксіоматичним є навіть не допустимість дискреції у кримінальному провадженні, а її обов'язкова присутність як засобу забезпечення справедливості при здійсненні правосуддя, предмет дискусії вчених та практиків вже зміщений до проблеми конкретних процесуальних механізмів оптимізації її меж в контексті ухвалення доброякісних рішень. З огляду на те, що у державах континентального права, до яких належить і Україна, в умовах стрімкого розвитку права та необхідності його «коректного» застосування, посилюється значення судової практики як визначального орієнтиру щодо тлумачення норм закону та усунення законодавчих прогалів, видається можливим говорити про правозастосовний розсуд в межах не тільки закону, а й судової практики. В цьому сенсі стандарт узгодженості судового рішення у вирішенні питань права з іншими вже існуючими рішеннями, ухваленими за аналогічних правових та фактичних обставин, як один з регуляторів правозас-

тосовної діяльності, є вельми затребуваним. При прийнятті різних кримінальних процесуальних рішень характер та ступінь реалізованої дискреційної складової є різними, що залежить від ряду чинників: ступеню визначеності гіпотези правової норми та альтернативності варіантів правової поведінки, закладеної законодавцем у її диспозиції; характеру фактичних підстав, з якими закон пов'язує можливість прийняття рішення; взагалі урегульованості цих фактичних обставин позитивним правом.

«Бездискреційність» або «дискреція з позначкою нуль» притаманна лише для нечисленних правових ситуацій. Це стосується випадків, коли закон містить імперативну вказівку щодо необхідного варіанту правової поведінки за наявності будь-яких юридичних фактів, що не підлягають оцінці в разі їх достовірного встановлення. При цьому гіпотеза правової норми, що формулює підстави для ухвалення кримінальних процесуальних рішень, є абсолютно визначеною та не потребує оцінки встановлених обставин з точки зору, приміром, їх достатності для того чи іншого правового висновку. До таких ситуацій можна, зокрема, віднести, закриття кримінального провадження в разі встановлення слідчим, прокурором факту набрання чинності законом, яким скасовано кримінальну відповідальність за діяння, вчинене особою; існування вироку за тим самим обвинуваченням, що набрав законної сили, або ухвали суду про закриття кримінального провадження за тим самим обвинуваченням; відмову потерпілого, його представника від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення тощо (пункти 4, 6, 7 ч. 1 ст. 284 КПК [14]). В інших випадках, як правило, правова регламентація підстав та умов прийняття кримінальних процесуальних рішень зумовлює певний стан фактичної чи правової невизначеності, подолання якої вимагає від особи, що приймає рішення, застосування того чи іншого ступеню розсуду для забезпечення ефективного здійснення кримінального провадження. З урахуванням різних видів дискреції, що може бути реалізована під час ухвалення процесуального рішення, та обмеженості вимоги уніфікованості суто питаннями права, слід виділити такі ситуації, коли єдиний підхід до вирішення справи є затребуваним:

1) реалізація правозастосовником дискреції в ситуації «підведення» встановлених фактів під відповідні правові норми, сформульовані з використанням оціночних понять, відкритих переліків випадків чи винятків;

2) реалізація дискреції щодо обрання належної правової норми, що підлягає застосуванню при встановленні конкретних фактів. Йдеться як про застосування правової аналогії для подолання певної правової невизначеності (прогалини кримінального процесуального законодавства (зокрема, в разі відсутності процедури реалізації законного права – ч. 6 ст. 9 КПК), так і обрання правової норми за результатом критичного аналізу нормативних положень, що безпосередньо розраховані на врегулювання встановлених фактичних обставин (у межах принципу законності, сформульованого в частинах 3, 4 ст. 9 КПК),

застосування розширювального тлумачення правової норми щодо конкретного випадку з урахуванням загальних засад кримінального провадження та практики ЄСПЛ та ін.;

3) реалізація дискреції щодо доцільності прийняття конкретного процесуального рішення або вчинення процесуальної дії у разі встановлення певних фактів. Дискреційна складова тут виявляється не лише у можливості інтерпретації фактів як таких, що підпадають від нормативну регламентацію обставин, з якими закон пов'язує можливість ухвалення конкретного різновиду процесуального рішення, а й у визначенні доцільності (потреби) вжиття тих чи інших правових заходів у такому разі. Подібною варіантністю наділяють диспозиції тих норм, що містять слова «може», «вправі», «якщо визнає за необхідне», «у разі необхідності» тощо. Причому вибір у таких випадках обмежений лише одним варіантом, закріпленим в законі. Як приклад можна навести вирішення питання про: отримання зразків для експертизи (ст. 245 КПК); прийняття судом рішення про скорочений порядок судового розгляду (ч. 4 ст. 349 КПК); призначення експертизи в суді (ч. 2 ст. 332 КПК); проведення певних слідчих дій тощо;

4) реалізація дискреції щодо обрання одного з допустимих законом варіантів правової поведінки у разі встановлення певних фактів. Причому така варіантність стосується як обрання певної величини (розміру) одного з параметрів (характеристик) у цілому достатньо визначеної дії (обмеження) [12] (наприклад, визначення розміру застави у межах, визначених ч. 5 ст. 182 КПК тощо), так і сукупної його якісної характеристики (наприклад, обрання одного з запобіжних заходів, перелічених у ст. 176 КПК, додаткових зобов'язань, перелічених у ч. 5 ст. 194 КПК). У таких процесуальних рішеннях дискреційна складова виявляється найбільш яскраво. Видається, висновки, в яких реалізований цей вид дискреції, найменшим чином можуть бути уніфіковані у судовій практиці. Адже саме сукупність конкретних обставин справи (*ad hoc*) визначає характер рішення.

Аналізуючи проблему дозволеної межі різності у правозастосуванні, та з'ясовуючи, чи є допустимим явищем існування двох судових рішень, в яких по-різному застосована одна й та ж сама правова норма у подібних фактичних правовідносинах, КРЕС у Висновку зазначила два наступні аспекти. По-перше, розбіжності в тлумаченнях можуть сприйматися як невід'ємна риса судової системи, що складається з певної мережі судів [15; 16]. Тобто різні суди можуть дійти до неоднакових, але тим не менш раціональних та обґрунтованих висновків стосовно подібного юридичного питання з подібними фактичними обставинами (п. 8). І це є зрозумілим з огляду на індивідуальну неповторність фактичного складу кожної справи, а відповідно лише відносну можливість типізувати правовідносини за їх фактичним складом. По-друге, – за певних обставин суперечливі рішення національних судів, особливо судів найвищих інстанцій, можуть становити порушення вимоги щодо справедливого суду, яку сформульовано в п. 1 статті 6 ЄКПЛ (п. 9 Висновку КРЕС).

В якості межі, за якою розбіжність є недопустимою, КРЄС називає два критерії: кількісний – «довготривалість» та якісний – «глибинність». Щодо якісного критерію, як на наш погляд, пошук глибинності має відбуватися крізь призму характеру впливу прийнятого рішення на обмеження прав та свобод людини чи реалізацію її законних інтересів. В ракурсі сучасних постулатів кримінального процесу, пронизаного принципом пропорційності, існування двох подібних за фактичною складовою судових рішень, у яких до різних осіб за однакових обставин по-різному (з різними обтяжуючими наслідками для прав та свобод людини) застосована правова норма, є очевидним проявом несправедливості, недотримання рівності перед законом. Інакше кажучи, якщо вже існує судові рішення, в якому за подібних фактичних умов баланс між особистими та суспільними інтересами був забезпечений у спосіб обрання найменш шкідливого для прав та свобод людини обмеження, наступне за ним судові рішення із застосуванням більших обтяжень (чи більш обтяжуюче рішення) буде не сумісним з вимогами домірності застосування обмежень, а значить й з вимогами справедливості в тому розумінні, в якому це поняття надає стаття 6 ЄКПЛ. І чим більш поширеним є такий різний підхід на практиці до застосування певної норми, тим більший масштаб небезпеки.

Видається, саме з цих позицій виходила й Велика Палата Верховного Суду при формулюванні критеріїв виключності правової проблеми (що є по суті наслідком тієї ж різності практики, відсутності єдиного правильного підходу у правозастосуванні, обумовленого певними дефектами закону). У правовому висновку, викладеному у постанові Великої Палати Верховного Суду від 4 червня 2018 року (справа № 638/11484/17) [17], визначено, що виключна правова проблема має оцінюватися з урахуванням кількісного та якісного вимірів. *Кількісний вимір* ілюструє той факт, що вона наявна не в одній конкретній справі, а у невизначеній кількості спорів, які або вже існують, або можуть виникнути з урахуванням правового питання, щодо якого постає проблема невизначеності. З погляду *якісного критерію*, про виключність правової проблеми свідчать такі обставини: 1) касаційна скарга мотивована тим, що суди допустили істотні порушення норм процесуального права, які унеможливили розгляд справи з дотриманням вимог справедливого судового розгляду; 2) норми матеріального права були застосовані судами нижчих інстанцій так, що постає питання *дотримання принципу пропорційності*, тобто забезпечення належного балансу між інтересами сторін у справі.

Отже межа дозволеної різності у застосуванні закону є досить гнучкою та неформалізованою. Втім у будь-якій правовій державі має існувати система необхідних заходів забезпечення єдиного підходу до застосування закону у подібних фактичних обставинах (попереджувального та відновлюючого характеру).

2.3. Щодо визначення системи засобів забезпечення єдності застосування закону у царині кримінального провадження

Тепер перейдемо до розгляду предмету нашого дослідження, а саме – правових засобів забезпечення єдності застосування закону у царині кримінального провадження. Загальновідомо, що чинники, які впливають на правозастосовний процес, а значить і його результат, є досить різноплановими: правові, організаційні, економічні, політичні та ін. Більшість з них з огляду на їх складність та багатогранність можуть бути предметом окремого дослідження. Оскільки роль правового фактору не можна переоцінити, в межах цієї праці ми обмежимося розглядом саме системи правових механізмів забезпечення єдиного застосування закону в судовій практиці. В цьому контексті, перш за все, звернемося до вказаного Висновку КРЄС, у якому констатується різноплановість засобів забезпечення єдності судової практики, їх різна природа та роль у загальному механізмі забезпечення (формальні, напівформальні та неформальні).

Формальні провадження в апеляційних і, зокрема, у верховних судах чи касаційних судах мають найбільш безпосередній вплив на єдине тлумачення та застосування закону. Такі провадження у верховних судах, наприклад, включають: 1) розгляд індивідуальної скарги однієї зі сторін провадження; 2) розгляд спеціальної скарги, поданої державним прокурором (або подібним державним органом) до верховного суду (у цивільних справах) стосовно важливого юридичного питання з метою забезпечення єдиного застосування закону чи розвитку права через судову практику, при чому у більшості правових систем таке звернення має наслідком ухвалення декларативного судового рішення, яке не зачіпає прав сторін провадження; 3) надання офіційного тлумачення стосовно суто абстрактного характеру, без прив'язки до скарг, поданих щодо окремої справи; 4) ухвалення попередньої постанови щодо справ, які перебувають на розгляді, стосовно вузько визначеного правового питання, на запит суду нижчої інстанції.

Напівформальні механізми, як зазначено у Висновку КРЄС, включають, наприклад, регулярні заплановані зустрічі суддів певного суду або суддів різних судів одного рівня з судьями суду більш високої інстанції. Ці зустрічі можуть мати або виключно неформальний характер, або вони можуть бути до певної міри інституціоналізовані. Нарешті існують виключно неформальні механізми, такі як неформальні консультації суддів з метою встановлення консенсусу з різних питань процесуального та матеріального права, коли судова практика містить розбіжності.

Рівень узгодженості правозастосування, перш за все, обумовлений якістю закону. Взаємообумовленість якості норми права та практики її застосування є цілком очевидною з позиції феноменологічного підходу до дослідження якості норм права, до якого звертались відомі вчені Л. Б. Алексєєва, О. М. Ларін та

М. С. Строгович (останній передбачає виокремлення та дослідження зв'язку між результатами правозастосовної діяльності та конструкціями норм [18]) ще за радянських часів при дослідженні проблем якості та ефективності кримінально-процесуального закону. По суті аналогічним є бачення феномену якості закону у сучасному правовому демократичному суспільстві у світлі концепції верховенства права. Так, зокрема, у вже згадуваній Доповіді стосовно Верховенства права від 2011 р. Венеційська Комісія визнала узгодженість судової практики одним з ключових елементів в контексті забезпечення на правотворчому рівні усіх складових Верховенства права (п. 50). В п. 51 також зазначено, що такі стрижневі елементи верховенства права, як юридична визначеність (legal certainty) та вищість закону (supremacy of the law) передбачають, що закон застосовано на практиці. Це також означає, що він є придатним для застосування. Тому надзвичайно важливо ще до прийняття закону оцінити його на предмет придатності його застосування на практиці, а також перевірити а posteriori, чи буде його застосування ефективним.

Інакше кажучи, якість закону не може оцінюватися у відриві від практики його застосування. В рішенні «Олександр Волков проти України» ЄСПЛ зазначив, що наявність конкретної і послідовної практики тлумачення відповідного положення закону була фактором, який призвів до висновку щодо передбачуваності зазначеного положення (йдеться про рішення у справі «Гудвін проти Сполученого Королівства» [19]). Хоча цей висновок був зроблений у контексті системи загального права, тлумачення, здійснюване судовими органами, не може недооцінюватися й у системах континентального права при забезпеченні передбачуваності законодавчих положень. Саме ці органи повинні послідовно тлумачити точне значення загальних положень закону та розвіювати будь-які сумніви щодо його тлумачення (п. 179) [20].

З огляду на сказане, єдність практики – це один із показників високоякісного закону у світлі його відповідності сучасним правовим стандартам його правової визначеності – закон має бути якомога чіткішим, передбачуваним та послідовним. Як влучно відмічено у Висновку КРЄС, суди зможуть краще забезпечувати єдине застосування закону, якщо закони є логічні, узгоджені, належним чином написані, мають зрозумілі формулювання, уникають зайвої двозначності та не мають внутрішніх суперечностей (п. 44). У той час, як суперечності в судовій практиці є іноді наслідком неоднозначно сформульованих законів, що не дозволяє судам дійти єдиного та загально прийнятного тлумачення (п. 46). Проте, як зазначено в п. 175 згаданого рішення ЄСПЛ у справі «Олександр Волков проти України», у певних сферах може бути важко формулювати закони з високою чіткістю, а певний рівень гнучкості навіть може бути бажаним, щоб дати національним судам змогу застосовувати право у світлі своєї оцінки того, які заходи необхідні за конкретних обставин кожної справи (див. рішення від 27 травня 1996 року у справі «Гудвін проти Сполученого

Королівства» (Goodwin v. the United Kingdom), п. 33, Reports 1996-II [19]). Логічним наслідком принципу загального застосування законів є те, що законодавчі акти не завжди є чітко сформульованими. Необхідність уникати надмірної жорсткості у формулюваннях та відповідати обставинам, що змінюються, означає, що багато законів неминуче мають більшою або меншою мірою нечіткі формулювання. Тлумачення та застосування таких актів залежить від практики (див. рішення у справі «Горзелік та інші проти Польщі» (Gorzelik and Others v. Poland) [ВП], заява № 44158/98, п. 64, ECHR 2004-I [21]) [17]. Отже певні якісні характеристики закону та встановлені ним механізми є бажаною та необхідною умовою (а тож і засобами) забезпечення єдиного підходу до його застосування на практиці. З іншого боку, не можна недооцінювати інструментальну роль судової практики у загальному механізмі забезпечення однаковості правозастосування.

Розглядаючи питання засобів забезпечення єдності судової практики, видається за необхідне окремо висловитися щодо роз'яснень Пленуму Верховного Суду, які багато років виконували роль своєрідного дороговказу в судовій практиці. Згідно до чинної редакції п. 10¹, 10² ст. 46 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів» [13] Пленум Верховного Суду з метою забезпечення однакового застосування норм права при вирішенні окремих категорій справ узагальнює практику застосування матеріального і процесуального законів, систематизує та забезпечує оприлюднення правових позицій Верховного Суду з посиланням на судові рішення, в яких вони були сформульовані, а також за результатами аналізу судової статистики та узагальнення судової практики надає роз'яснення рекомендаційного характеру з питань застосування законодавства при вирішенні судових справ. Між тим, у згаданому Висновку КРЄС в цьому зв'язку зазначено, що суспільно-публічна роль верховного суду, яка полягає в наданні керівних рекомендацій pro future (на майбутнє), забезпечуючи єдність судової практики та розвиток права, повинна бути досягнута за допомогою належної системи фільтрування звернень. Цей підхід є більш прийнятним, ніж розвиток права шляхом розроблення обов'язкових до застосування роз'яснень або загальних висновків, прийнятих на пленарних засіданнях верховного суду. Такі інструменти, що (досі) існують у окремих країнах, приймаються (на відміну від інструменту попередніх рішень), не беручи до уваги будь-які реальні справи або справи, що розглядаються, а також без участі сторін у справі або їхніх адвокатів, які могли б обґрунтувати свої позиції. Припускаючи можливість таких інструментів, мати позитивний вплив на єдність судової практики та правову визначеність, КРЄС вважає, що ці інструменти викликають занепокоєння з точки зору належної ролі судової влади в системі розподілу державної влади (п. 28).

На наш погляд, система правових засобів забезпечення єдності застосування закону у царині кримінального провадження складається з сукупності взаємопов'язаних між собою елементів:

1. Кримінальний процесуальний закон, що відповідає стандартам його якості.
2. Судові рішення – процесуальні рішення судів апеляційної та касаційної інстанції, що є цінними орієнтирами у тлумаченні та застосуванні закону.
3. Рішення (постанови) Верховного Суду, що вирішують розбіжність у судовій практиці (спірні питання правозастосування).
4. Правова регламентація необхідного ступеню обов'язковості рішень Верховного Суду та можливості відступу від його правових позицій нижчими судами, а також самим Верховним Судом.

За своїм функціональним призначенням ці засоби можуть бути як попереджального, так і відновлюючого характеру. Втім більшість з них виконує обидві функції. Так, зокрема, вирішення Великою палатою Верховного суду виключної правової проблеми хоча й безпосередньо спрямовано на відновлення порушеного правового режиму законності, втім й попереджає в майбутньому неправильне застосування суддями певних правових норм. Хоча певні елементи за своєю природою є різновидом інших, втім їх окремих розгляд є методологічно виправданим з огляду на їх особливе функційне навантаження в загальному процесі забезпечення єдності судової практики.

ВИСНОВКИ

Соціально-правова цінність єдиного застосування однієї й тієї ж матеріальної чи процесуальної норми у подібних правовідносинах, перш за все, полягає у реалізації права кожного на справедливий суд, гарантованого статтею 6 КЗПЛ, а також проявляється у забезпеченні дотримання розумного строку судового розгляду, попередженні невинуватеного завантаження судової системи, мінімізації корупційних ризиків у царині кримінального провадження, підвищенні рівня довіри суспільства до суду та його авторитету в державі, що керується принципом верховенства права.

Система правових засобів забезпечення єдності застосування закону у царині кримінального провадження складається з сукупності взаємопов'язаних між собою елементів, до яких пропонується віднести кримінальний процесуальний закон, що відповідає стандартам його якості; судові рішення – процесуальні рішення судів апеляційної та касаційної інстанції, що є цінними орієнтирами у тлумаченні та застосуванні закону; рішення (постанови) Верховного Суду, що вирішують розбіжність у судовій практиці (спірні питання правозастосування); правова регламентація необхідного ступеню обов'язковості рішень Верховного Суду та можливості відступу від його правових позицій нижчими судами, а також самим Верховним Судом.

Виділені правові засоби забезпечення єдності застосування закону є напрямом подальшого їх предметного дослідження з метою формулювання науково обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення кримінального процесуального закону та практики його застосування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Вильдхабер Л. Прецедент в Европейском суде по правам человека. Государство и право. 2001. №12. С. 5–17.
- [2] Шевчук С. Роль Верховного суда в умовах конституційної демократії. Право України. 2012. №11–12. С. 89–100.
- [3] Висновок консультативної Ради європейських суддів №20 «Про роль судів у забезпеченні єдності застосування закону» від 10 листопада 2017 року. URL: http://www.vcu.gov.ua/content/file/Висновок_КРЄС_20.pdf.
- [4] Валанчус В. Навіщо потрібна уніфікована судова практика? Право України. 2012. №11–12. С. 137–143.
- [5] Бобечко Н. Р. Новели кримінально-процесуального законодавства України в контексті забезпечення єдності судової практики. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2018. №1 (17). С. 11–12.
- [6] Деменчук М. О. Роль Верховного Суду у забезпеченні єдності судової практики в Україні: дис. канд. юрид. наук: 12.00.10. Одеса, 2018. 220 с.
- [7] Доповідь Європейської Комісії «За демократію через право» від 25-26 березня 2011 року URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)003rev-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)003rev-ukr).
- [8] Коркунов Н. М. Лекции по общей теории права. Санкт-Петербург: Магазин Н. К. Мартынова, 1909. 354 с.
- [9] Рішення Європейського суду з прав людини №44698/06. Справа «Вінчіч та інші проти Сербії» URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-95959>.
- [10] Рішення Європейського суду з прав людини №21911/03. Справа «Тудор Тудор проти Румунії» URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-91885>.
- [11] Виступ Голови Верховного Суду України Ярослава Романюка на засіданні круглого столу щодо впливу реформи судової влади України на забезпечення єдності судової практики URL: https://zib.com.ua/ua/print/93479-vistup_golovi_verhovnogo_sudu_ukraini_yaroslava_romanyuka_na.html.
- [12] Иванова С. А. Некоторые проблемы реализации принципа социальной справедливости, разумности и добросовестности в обязательственном праве. Законодательство и экономика. 2005. №4. С. 29–34.
- [13] Закон України №1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» від 02 червня 2016 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.
- [14] Кримінальний процесуальний кодекс України, 2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
- [15] 13 Рішення Європейського суду з прав людини №18650/09. Справа «Томіч та інші проти Чорногорії» URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-110384>.
- [16] Рішення Європейського суду з прав людини №13279/05. Справа «Шахін і Шахін проти Туреччини» URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-107156>.
- [17] Постанова Великої палати Верховного Суду №638/11484/17 від 04 червня 2018 року URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74506027>.
- [18] Строгович М. С. Советский уголовно-процессуальный закон и проблемы его эффективности / М. С. Строгович, Л. Б. Алексеева, А. М. Ларин // Москва: Наука, 1979. 319 с.
- [19] Рішення Європейського суду з прав людини №980_065. Справа «Крістіан Гудвін проти Об'єднаного Королівства» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_065#Text.

- [20] Рішення Європейського суду з прав людини №21722/11. Справа «Олександр Волков проти України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_947.
- [21] Рішення Європейського суду з прав людини №44158/98. Справа «Горджелік та інші проти Польщі» URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SO0759.html.

REFERENCES

- [1] Wildhaber, L. (2001). Precedent at the European Court of Human Rights. *State and Law*, 12, 10.
- [2] Shevchuk, S. (2012). The Role of the Supreme Court in Contexts of Constitutional Democracy. *Law of Ukraine*, 11–12, 89-100.
- [3] The Consultative Council of European Judges No. 20 “On the role of courts with respect to the uniform application of the law”. (2017, November). Retrieved from http://www.vru.gov.ua/content/file/Висновок_КРЕС_20.pdf
- [4] Valancius, B. (2012). Why Unified Court Practice? *Law of Ukraine*, 11–12, 137-143.
- [5] Bobechko, N. R. (2018). Novelties of the criminal procedure legislation of Ukraine in the context of ensuring the unity of judicial practice. *Journal of the National University of “Ostroh Academy”. Law Series*, 1(17), 11-12.
- [6] Demenchuk, M. O. (2018). *The role of the Supreme Court in ensuring the unity of the jurisprudence in Ukraine*. (Thesis for the degree of Ph.D, National University «Odesa Law Academy», Odesa, Ukraine).
- [7] Report of the European Commission “For democracy through Law”. (2011, March). Retrieved from [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)003rev-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)003rev-ukr).
- [8] Korkunov, N. M. (1909). *Lectures on the general theory of law*. St. Petersburg: Magazin N. K. Martynova.
- [9] Judgment of the European Court of Human Rights No. 44698/06 “Case of Vincic and others v. Serbia”. (2009, December). Retrieved from <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-95959>
- [10] Judgment of the European Court of Human Rights No. 21911/03 “Case of Tudor Tudor v. Romania”. (2009, March). Retrieved from <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-91885>.
- [11] Speech by the Chairman of the Supreme Court of Ukraine Yaroslav Romanyuk at a round-table meeting on the impact of the reform of the judiciary of Ukraine on ensuring the unity of judicial practice (2014). Retrieved from https://zib.com.ua/ua/print/93479-vistup_golovi_verhovnogo_sudu_ukraini_yaroslava_romanyuka_na.html.
- [12] Ivanova, S. A. (2005). Some problems of the implementation of the principle of social justice, reasonableness and good faith in the law of obligations. *Legislation and Economics*, 4, 29–34.
- [13] Law of Ukraine No. 1402-VIII “On the Judiciary and the Status of Judges”. (2016, June). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.
- [14] Criminal Procedure Code of Ukraine. (2012). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
- [15] Judgment of the European Court of Human Rights No. 18650/09 “Case of Tomic and others v. Montenegro”. (2012, April). Retrieved from <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-110384>.
- [16] Judgment of the European Court of Human Rights No. 13279/05 “Case of Sahin and Shahin v. Turkey”. (2011, October). Retrieved from <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-107156>.

- [17] Grand Chamber of the Supreme Court No. 638/11484/17. (2018, June). Retrieved from <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74506027>.
- [18] Strogovich, M. S., Alekseeva, L. B., & Larin, A. M. (1979). *Soviet criminal procedure law and problems of its effectiveness*. Moscow: Nauka.
- [19] Judgment of the European Court of Human Rights No. 980/065 “Case of Christine Goodwin v. The United Kingdom”. (2002, July). Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_065#Text.
- [20] Judgment of the European Court of Human Rights No. 21722/11 “Case of Oleksandr Volkov v. Ukraine”. (2013, January). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_947
- [21] Judgment of the European Court of Human Rights No. 44158/98 “Case of Gordjelik and Others v. Poland”. (2004, February). Retrieved from http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SO0759.html.

Ольга Георгіївна Шило

Доктор юридичних наук, професор

Головний науковий співробітник відділу

дослідження проблем кримінального процесу та судустрою

Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса

Національної академії правових наук України

61000, вул. Пушкінська, 49, Харків, Україна

Наталія Валеріївна Глинська

Доктор юридичних наук, старший науковий співробітник

завідувачка відділу дослідження проблем кримінального процесу та судустрою

Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса

Національної академії правових наук України

61000, вул. Пушкінська, 49, Харків, Україна

Olha H. Shylo

Doctor of Legal Sciences, Professor

Chief researcher of the Department of the Problem of Criminal Procedure and
Judiciary

Academician Stashis Scientific Research Institute for the Study of Crime Problems

National Academy of Law Sciences of Ukraine

Kharkiv, Ukraine

61000, 49 Pushkinska Str., Kharkiv, Ukraine

Nataliia V. Hlynska

Doctor of Legal Sciences, Chief researcher

Head of the Department of the Problem of Criminal Procedure and Judiciary

Academician Stashis Scientific Research Institute for the Study of Crime Problems

National Academy of Law Sciences of Ukraine

Kharkiv, Ukraine

61000, 49 Pushkinska Str., Kharkiv, Ukraine

Стаття надійшла / Submitted: 13/05/2020

Доопрацьовано / Revised: 27/06/2020

Схвалено до друку / Accepted: 30/06/2020